

УДК [378.091.2:364-787.522]-057.87(560:477)

ХУ ЖУНСІ,
аспірант,
провідний фахівець відділу міжнародних зв'язків
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Розширення міждержавних зв'язків між Україною та Китаєм призвело до зростання інтересу китайської молоді до отримання вищої освіти в українських вищих навчальних закладах. Полегшена процедура прийому на навчання іноземних студентів призводить до виникнення ускладнень у їх адаптації у новому соціокультурному середовищі. Визначення шляхів розв'язання проблеми адаптації іноземних студентів до навчання в Україні автором пов'язується з виявленням соціокультурних особливостей представників конкретної країни. Виявлено, що до особливостей адаптації китайських студентів до навчання в університетах України належать соціально-культурні, психологічні та дидактичні особливості. Установлено необхідність визначення міри впливу цих особливостей на процес адаптації китайських студентів.

Ключові слова: адаптація, адаптація китайських студентів, соціокультурні особливості.

Актуальність проблеми. Зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, розвиток міжкультурних, соціальних, економічних та політичних контактів між країнами розширюють освітні межі. Між Україною та Китаєм співробітництво в освітній сфері за останні десятиріччя досягло значних успіхів, що привело до зростання інтересу серед китайської молоді до отримання вищої освіти. У Китаї превалює думка, що тільки освіта здатна забезпечити людині гідне місце у суспільстві, і, таким чином, диплом про вищу освіту дозволяє зробити кар'єру у доброму розумінні цього слова, стає перепусткою у краще життя. Тому, за останні роки майже на 40% зросла чисельність китайських студентів, які виявили бажання отримати освіту в Україні. Важливим чинником вибору китайськими студентами навчання в українських вишах є плата за навчання, яка порівняно з Великобританією чи США є доволі низькою. Крім того, при вступі в університети цих країн студенти повинні обов'язково складати іспит з англійської на доволі жорстких умовах, тоді як процедура вступу у ВНЗ України для іноземних студентів є майже формальною.

Однак це призводить до того, що китайські студенти, які майже не володіють українською (російською) мовою, з першого дня перебування в українському ВНЗ потрапляють у певний вакуум, переживають культурний шок. Незважаючи на зацікавленість у отриманні вищої освіти в Україні, китайські студенти стикаються з безліччю ускладнень у навчанні та житті, які викликані чужим мовним та соціокультурним середовищем.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема адаптації іноземних студентів у новому соціокультурному середовищі не виходить з кола наукових інтересів. Певним чином досліджена й проблема адаптації китайських студентів, про що свідчать дисертаційні дослідження та публікації у наукових виданнях В. Бурова, Л. Бутенка, І. Гребенникової, Дін Сін, Донмей Вань, М. Іванової, В. Криська, Т. Кузнецової, І. Пак, О. Рудницьких, Лі Сюеюань, Лін Яцян, Е. Сарукаєва, Н. Філімонової, С. Чулкової, С. Шевельової, С. Шестопалової та інших науковців. На жаль, більшість дослідників, які працюють над розв'язанням проблеми адапта-

ції китайських студентів, є представниками російської науки, що пояснюється значною кількістю китайських студентів, які приїждять на навчання у Росію. Усе це свідчить про необхідність, базуючись на наявному досвіді, знайти нові комплексні рішення проблеми адаптації китайських студентів до навчання у вищих навчальних закладах України. Вважаємо, що дослідження проблеми доцільно розпочати з виявлення соціокультурних особливостей китайських студентів, які впливають на успішність їх адаптації до навчання в університетах України. Виявлення особливостей, які впливають на адаптацію китайських студентів у нових соціокультурних та соціопедагогічних умовах, розуміння природи цих особливостей дозволить викладачам більш успішно взаємодіяти з китайськими студентами, створити умови їх ефективного входження у культурно-освітнє середовище ВНЗ та успішно оволодівати обраними професіями.

Метою цієї статті є визначення соціокультурних особливостей адаптації китайських студентів до навчання в університетах України.

Виклад основного матеріалу. Проблема адаптації особистості до нового середовища – це, перш за все, проблема, яка виникає внаслідок відмінності культур. Особливістю китайської культури є її належність до колективістського типу. Основними цінностями колективістських культур є наслідування традицій, слухняність, чуття обов'язку, які сприяють збереженню єдності групи, взаємозалежності її членів та гармонійним відносинам між ними [1]. У межах своєї групи виявляється прагнення особистості допомагати іншим, запобігати конфліктам та зберігати групову гармонію. Серед людей однієї культури представники колективістських культур обмірковують та проєктують свої слова та вчинки, оскільки всі вони бачать світ, у принципі, однаково, знають, чого очікувати один від одного. Але перебуваючи у чужому суспільстві, представники колективістської культури починають відчувати ускладнення, безпорадність, дезорієнтованість, оскільки втрачають цілі існування своєї групи. Саме тому, як свідчать дослідження Н. Трофимової, китайські студенти так уважно ставляться один до одного, виявляють турботу до своїх співвітчизників, які тільки приїхали на навчання, що полегшує адаптацію останніх [2].

Необхідно зазначити, що й українська культура належить до культур колективістського типу. Хоча Україна – країна європейська, значна частина її території тривалий час відчувала вплив східної культури, що наклало свій відбиток на менталітет українців та особливості культурного життя. І це може стати основою до пошуку спільних рис української та китайської культур.

Проте Україна та Китай – це два багато у чому протилежні типи культур, це два світорозуміння, дві ментальності, дві мови, обумовлені різними соціокультурними цінностями. Особливості виявляються не тільки у всьому розмаїтті духовної культури, але й у способі життя наших народів у цілому. Це й ставлення до світу, буття, природи, розбіжності у трактуванні цінностей, цілей розвитку людини, її призначення, розуміння сенсу та орієнтації людської праці, історичного процесу. Відмінні китайці та українці у ставленні до держави, влади, у механізмах пізнання, ціннісних орієнтаціях особистості та суспільства, у ставленні до релігії. Усе це викликає безліч ускладнень, які призводять до фрустрації, незадоволеності китайських студентів новим середовищем та вищим навчальним закладом, депресивного стану, обмеженого спілкування з українськими студентами, бажання залишити Україну.

На відміну від українців, у китайців яскраво виявляються такі національно-психологічні якості, як жорстка дисципліна, висока залежність від групи, специфічна єдність на основі чіткого розподілу ролей, висока ступінь довіри до думки групи, а також особливий характер співчуття та переживання. Своєрідність історичного, соціально-політичного, економічного та культурного розвитку Китаю вплинула на формування таких рис, як працелюбність, терплячість, витривалість, завзятість, наполегливість, витримка, холоднокровність, спокійність. Китайське прислів'я каже: «Тому, хто не зазнав гіркоти життя, ніколи не доведеться оцінити його солодкість». Невибагливість, помірність, пристосовуваність стали комплексом національного характеру китайців.

Своєрідним є спілкування китайців [3]. При зустрічі вони повинні засвідчувати один до одного глибоку повагу. Під час розмови з малознайомими людьми вони майже не рухають тілом та обличчям, сидять прямо, вигинають спину, трохи рухаються тільки губи, а голос наближений до шепоту. Дуже гучна розмова вважається неприпустимою. При цьому китай-

ці не дивляться на співрозмовника. Такі особливості спілкування викликають в українських студентів та викладачів певну негативну реакцію, призводять до непорозумінь.

Не тільки національно-психологічні якості та особливості ускладнюють процес входу китайських студентів до нового середовища. Значними відмінностями характеризується й освітня система Китаю, яка включає дошкільну освіту, початкову школу, середню школу першого та другого ступенів, професійно-технічну школу, вищу школу [4].

Початкова школа Китаю, як і в інших країнах, створює основу всього подальшого навчання та є обов'язковим етапом освіти. Термін навчання у початковій школі 5 – 6 років, починаючи з 6-річного віку дитини.

Середня школа першого ступеня навчає дітей, починаючи з 12 років, протягом 3 – 4 років. Ця школа також є обов'язковим освітнім етапом.

Середня школа другого ступеня стає базою та обов'язковою умовою для отримання вищої освіти. Навчання у середній школі другого ступеня триває 3 роки.

Професійно-технічна освіта є своєрідною альтернативою середній освіті. У систему професійної освіти Китаю входять вищі та середні професійні школи, середні технікуми, середні школи професійної орієнтації, центри професійної підготовки тощо. На відміну від загальної освіти, основною метою професійної технічної є технічна підготовка фахівців, вивчення теоретичних та практичних основ майбутньої професії.

Система професійно-технічної освіти поділяється на три рівні: початковий (з 12 років, 3 – 4 роки навчання), середній (після 9 класу, 3 – 4 роки навчання), вищий (після закінчення середньої школи, 2–3 роки навчання з правом вступу до ВНЗ на старші курси для отримання ступеня бакалавра). Певна частина студентів, які виїждять в інші країни світу для отримання вищої освіти, навчалися у системі вищої професійно-технічної освіти.

Вища школа Китаю існує у двох типах. Це політехнічні ВНЗ, де є велика кількість технічних та природничих факультетів, та технічні ВНЗ одного профілю (наприклад, гірничі, металургійні, хімічні та інші ВНЗ). Другим типом вищих навчальних закладів Китаю є університети загального профілю які мають факультети двох напрямів: гуманітарних та природничо-наукових. Китайські ВНЗ зараховують студентів за результатами вступних іспитів. Саме недобір балів при вступі у престижні китайські ВНЗ і спонукав багатьох китайських студентів їхати на навчання у країни колишнього СРСР. Про це свідчать і результати дослідження проблем соціальної адаптації китайських студентів Дінь Сінем [5], згідно з якими 74% цих студентів вважають, що їм легше вступити у добрий ВНЗ в Україні, ніж на батьківщині. Втім, останніми роками все більше китайських студентів обирають українські університети саме за добру підготовку з природничонаукового напрямку. Щодо філологічної та мистецької підготовки в Україні, то її високий рівень у першу чергу приваблює китайську молодь, яка бажає отримати фахові знання у цих сферах.

Потрібно зазначити, що у китайській середній школі, на відміну від української, дуже багато уваги приділяється механічному заучуванню напам'ять великої кількості матеріалу [6]. Форми контролю переважно відбуваються письмово, широко розповсюджена практика тестування. Саме тому китайські студенти краще складають письмові іспити, добре володіють навичками письмового тестування та відчують ускладнення при усних опитуваннях на заняттях, особливо усних іспитах. Тим більш, що при цьому необхідно розмовляти чужою мовою.

Незрозумілим для китайських студентів є підбивання підсумків навчання студентів за семестр в українських вишах. У китайських ВНЗ результати сесій є відкритими, складається рейтинг студентів, де за кожним закріплюється своє місце, та оприлюднюється на загальних зборах. В Україні бали та відмітки виставляються у екзаменаційно-залікову відомість та залікову книжку, і про результати сесії можна дізнатися тільки за бажанням самого студента. Як зазначають самі китайські студенти, з одного боку, така система дозволяє приховати погану успішність, з іншого – не розвиває відчуття відповідальності за результати навчання, що суперечить природі представників китайської культури [2].

Особливістю навчання у масовій китайській середній школі є відсутність вивчення іноземної мови [7]. Тобто більшість китайських студентів не мають сформованих навичок вивчення іноземної мови. Тому їм так складно вивчати російську (українську) мову, що гальмує процес їх адаптації до нового соціокультурного середовища і ускладнює навчання в українських університетах.

Новими для китайських студентів стають і форми навчання, що застосовуються в українських ВНЗ. Українські викладачі (особливо філологи та мистецтвознавці) будують заняття у формі бесіди, намагаючись з кожним студентом вибудувати повноцінний діалог та залучити до предмета дискусії. Як зазначають І. Пак та Донмей Вань, саме в цей час і виникають ускладнення, оскільки дискурс завжди має культурологічну обумовленість [8]. Представникам китайської культури властивий розвиток аргументів за спіраллю, за рахунок чого вони поступово їх розширюють та поглиблюють. Для представників слов'янської культури типовими є численні та доволі просторові відхилення від основного предмета розмови, непрямий шлях до мети своїх висловлювань.

Крім того, у традиційній китайській школі учні на питання викладача «зрозуміло?» ніколи не дадуть відповіді «ні», навіть якщо у них дійсно виникли складності в процесі вивчення нового матеріалу. Тому у роботі з китайськими студентами завжди потрібно ставити непрямі запитання стосовно правильного розуміння ними матеріалу занять.

При цьому для китайського студента важливо отримати від викладача не стільки схвалення, скільки акцентування уваги на зроблених помилках. Китайські студенти звикли, що викладач повинен розуміти складності, які виникають у їхньому навчанні, турбуватися про «студента як про особистість» [2]. Це взагалі пов'язане з особливостями взаємин між викладачами та учнями (студентами) в Китаї. Там зі школи прищеплюють шанобливе ставлення до викладача, вважається, що він завжди правий, йому не суперечать. І тому побудовані у формі дискусії заняття в українських вишах, що природно може призвести до виникнення суперечок між викладачем та студентом, викликають, як зауважує І. Гребенникова, у китайських студентів сильний стрес [9].

Для китайської освітньої системи властиві тісні міжособистісні стосунки викладача та студента (школяра). Кожна вільна хвилина використовується для встановлення таких стосунків. Викладачі запрошуються додому, фактично стають членами сім'ї. Під час великих перерв викладачі разом зі студентами приймають їжу, спілкуються, разом вирішують важливі питання. В Україні, де також виховується шанобливе ставлення до викладача, стосунки між студентом та викладачем характеризуються значною віддаленістю, спільний обід чи вечерея неприпустимі, а запрошення з боку студента може бути сприйняте як натік на гарні оцінки.

Такого турботливого ставлення бракує китайським студентам, особливо у перший рік навчання, коли немає стійких мотивів до навчання, відсутні навички самостійної організації навчальної діяльності у нових умовах, не побудовано відносини зі студентською групою тощо. Як свідчать результати досліджень Лі Сюеюань, китайські студенти досить сильно переживають невідповідність до навчання в університеті внаслідок різниці форм та методів навчання, властивих українським ВНЗ, а також можливість бути не зрозумілим викладачем й отримати незадовільну оцінку з дисципліни [10]. На думку дослідниці, успішність адаптації китайських студентів до навчання залежить від можливості сформувати у них ціннісне ставлення до здобуття майбутньої професії в умовах обраного вищого навчального закладу, оволодіння новими формами та методами організації навчання у вищій школі та формування професійної свідомості.

Необхідно зазначити, що етнічні особливості представників китайської культури своєрідним чином впливають на розв'язання студентами проблем, пов'язаних з навчанням в іншій країні. Як свідчать дослідження Лін Яцян, у несприятливих умовах переважна більшість китайських студентів буде намагатися виявляти ініціативу з метою пошуку шляхів розв'язання проблем [11]. Однак при цьому вони не будуть виходити за межі встановлених правил, інструкцій, що свідчить про необхідність чітко доводити до китайських студентів основні положення, пов'язані з організацією навчання у вищому навчальному закладі, мешканням у гуртожитках, організацією дозвілля.

Етнопсихологічною особливістю китайських студентів є їхня наполегливість у діяльності, запорукою чого стає внутрішня впевненість у необхідності діяти, виявляти ініціативу, творчий підхід. Саме тому у китайських студентів вияви їх ініціативи у навчанні дають кращі результати.

Своєрідною є й мотивація навчальної діяльності. Якщо наполегливість, ініціативність, науковий пошук у навчально-пізнавальній діяльності для представників слов'янської куль-

тури мають привести до кращих навчальних результатів, набуття досвіду та поваги з боку оточення, то для китайських студентів найбільш значущим є набуття досвіду, можливість отримати добру роботу, знайти добрих та вірних друзів.

Цікаве й те, що для китайських студентів найбільшими цінностями є турбота про своє здоров'я, набуття самостійності та незалежності, удосконалення себе та своїх здібностей. У своїх діях китайські студенти орієнтуються на досягнення спільних цілей, прагнення допомогти людям та найкращим чином сприяти спільній справі. Не стільки матеріальні цілі, скільки бажання зарекомендувати себе у таких справах, рухають діями китайських студентів. Саме успіх у розв'язанні спільних завдань надає китайським студентам відчуття впевненості у собі, що сприяє кращому здобуттю нових знань.

Таким чином, проведений аналіз доробку науковців засвідчив, що в останній час проблема адаптації китайських студентів до навчання у вищих навчальних закладах України отримала певне висвітлення у вітчизняній психолого-педагогічній літературі, хоча знаходження шляхів розв'язання цієї проблеми переважно спирається на результати досліджень російських учених.

Висновки. Для китайських студентів, які приїхали отримувати вищу освіту в Україну, проблеми адаптації пов'язані з їх соціально-культурними та психологічними особливостями, а також своєрідністю попереднього досвіду навчальної діяльності. Визначення міри впливу цих чинників допоможе найкращим чином організувати процес адаптації китайських студентів до умов нового культурно-освітнього середовища, що вказує на необхідність дослідження реальної практики адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. Означене вважаємо напрямом наших подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Сарукаев Э.А. Введение в этнопсихологию / Э.А. Сарукаев, В.Г. Крысько. – М.: Ин-т практической психологии, 1996. – 344 с.
2. Трофимова Н.М. Межкультурное общение студентов педвуза / Н.М. Трофимова, Н.Б. Трофимова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.rospsey.ru/uploads/sbornik_2004/7/43/doc
3. Шевелёва С.И. Психологический портрет студентов стран Азиатско-Тихоокеанского региона / С.И. Шевелёва // Методология обучения и повышения эффективности академической, социокультурной и психологической адаптации иностранных студентов в российском вузе: теоретические и прикладные аспекты: м-лы Всероссийского семинара. Т. 2. – Томск, 21–23 октября 2008 года. – Томск: Издательство ТПУ, 2008. – С. 171–177.
4. Система образования в Китае [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.portalchina.ru/articles/education-system.html>
5. День Синь. Особенности протекания процесса социальной адаптации китайских студентов / День Синь, Н.Д. Хмель // Вісник Одеського національного університету. – 2009. – Т. 14. – Вип. 18. – Психологія. – С. 34–43.
6. Бутенко Л.И. Особенности адаптации китайских студентов в учебном процессе технического университета / Бутенко Людмила Ивановна: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Р. н/Д., 2008. – 18 с.
7. Кузнецова Т.Е. Особенности обучения китайских студентов в вузах РФ / Т.Е. Кузнецова и др. // Подготовка иностранных абитуриентов в вузах Российской Федерации (традиции, достижения, перспективы): м-лы международной научно-практической конференции. – СПб.: Изд-во Полторак, 2010. – С. 240–248.
8. Пак И.Я. Культурный шок китайских студентов, обучающихся в российских вузах, пути его преодоления / И.Я. Пак, Донмэй Вань // Методология обучения и повышения эффективности академической, социокультурной и психологической адаптации иностранных студентов в российском вузе: теоретические и прикладные аспекты: м-лы Всероссийского семинара. – Т. 2. – Томск, 21-23 октября 2008 года. – Томск: Издательство ТПУ, 2008. – С. 91–96.
9. Гребенникова И.А. Педагогическое сопровождение адаптации иностранных студентов в российском вузе (на примере китайских студентов): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ирина Анатольевна Гребенникова. – Биробиджан, 2010. – 197 с.

10. Ли Сюеюань. Адаптация китайских студентов младших курсов к обучению в вузе: аксиологический подход (на материале специальности «Русский язык как иностранный»): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ли Сюеюань. – Комсомольск-на-Амуре, 2009. – 244 с.

11. Линь Яцян. Сравнительная характеристика инициативности у российских и китайских студентов / Линь Яцян: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – М., 2005. – 126 с.

Расширение межгосударственных связей между Украиной и Китаем привело к росту интереса китайской молодежи к получению высшего образования в украинских высших учебных заведениях. Упрощенная процедура приема на обучение иностранных студентов, приводит к усложнению процесса их адаптации в новой социокультурной среде. Определение путей решения проблемы адаптации иностранных студентов к обучению в Украине связывается автором с выявлением социокультурных особенностей представителей конкретной страны. Установлено, что к особенностям адаптации китайских студентов к обучению в университетах Украины относятся социально-культурные, психологические и дидактические особенности. В связи с этим необходимо определить меру влияния этих особенностей на процесс адаптации китайских студентов.

Ключевые слова: адаптация, адаптация китайских студентов, социо-культурные особенности.

The author of the article links the search of solutions for the problem of adaptation of foreign students to training in Ukraine with the detection of sociocultural features of representatives of a particular country. It is established that welfare, psychological and didactic features belong to the features of adaptation of Chinese students to training at universities in Ukraine. The author believes that a number of features of culture and character of Chinese students can become a basis for their successful adaptation to training at universities in Ukraine.

Key words: adaptation, adaptation of Chinese students, sociocultural features.

Одержано 15.02.2013.